

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۰۰۶۱۵

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده مدیریت و اقتصاد

بخش اقتصاد

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی

مقایسه کارایی صنعت گردشگری در ایران با کشورهای منتخب آسیا

استاد راهنما:

دکتر علیرضا شکیبایی

استاد مشاور:

دکتر حمیدرضا حری

محقق:

نگار کورنگی یحیی زاده

پاییز ۱۳۸۶

کتابخانه اطلاعات آرکاد علمی و پژوهشی
دانشگاه شهید باهنر کرمان

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۲

۱۰۰۶۱۵

دانشگاه شهید باهنر کرمان

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط احراز درجه کارشناسی ارشد به

بخش اقتصاد

دانشکده مدیریت و اقتصاد

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچ گونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره شناخته نمی شود.

دانشجو: نگار کورنگی یحیی زاده

استاد راهنما: دکتر علیرضا شکیبایی

استاد مشاور: دکتر حمیدرضا حری

استاد داور: دکتر حسین مهرابی

معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی یا نماینده دانشکده: دکتر مجتبی بهمنی

حق محفوظ و مخصوص به مولف است.

این رساله در جلسه مورخ ۱۱/۱۰/۱۳۸۶ هیأت رئیسه

با درجه نمره عالی و ۱۹۱۵ تصویب و تایید

تذکره

به نشانه قدردانی تقدیم به:

● روح پاک مهندس علیرضا افضلی پور و سرکار خانم
فاخره صبا

● پدر و مادر عزیزم، محبت و فداکاریشان را می ستایم،
هستی ام پیشکششان باد.

● ایمان و امینم

و تمامی عزیزانی که دوستشان دارم...

خدایا! چگونه زیستن را تو به من بیاموز، چگونه مردن را خود خواهم آموخت...

منت خدای را عزوجل، که تا امروز مرا یارا بوده و نعمت های فراوانش را به من ارزانی داشته. در طی دوران به یادماندنی تحصیل و در انجام این تحقیق، توفیق آن را داشتم تا از لطف و محبت های اساتید گرانقدر و دانشمندی که صمیمانه و دلسوزانه در این راه مرا همراهی کردند، برخوردار باشم و اکنون فرصتی است تا از مهربانی های بی دریغشان قدردانی نمایم، خداوند یار و یاورشان باد:

از آقایان دکتر شکیبایی و دکتر حرری که قبول زحمت نمودند و راهنمایی و مشاوره پایان نامه را بر عهده داشتند. از جناب دکتر مهرابی که زحمت داوری و تصحیح این پایان نامه بر عهده ایشان بود. از آقایان دکتر جلالی، دکتر گلستانی، دکتر اکبری، دکتر بهمنی، سرکار خانم ایرانی و زنده یاد دکتر شریفی و تمامی اساتید محترمی که افتخار شاگردیشان را داشتم و آموختند به من آنچه را که نمی دانستم.

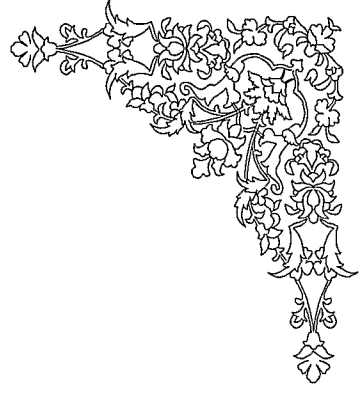
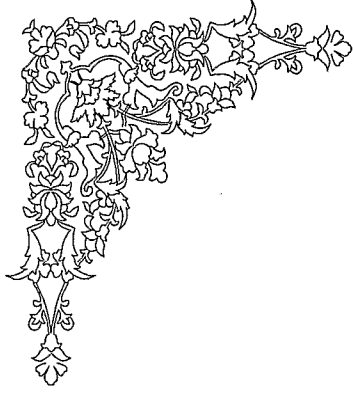
و فراموش نمی کنم:

زحمات آقای محمدنژاد را که همواره از کمک ها و راهنمایی هایشان برخوردار بودم.
آشنای عزیزم به خاطر همراهی ها و مهربانی هایش.
حاج آقا اسدی و خانم حسن زاده، که به واسطه همراهی اینان تحمل غربت برایم شدنی بود.
دوستان عزیزم شیوا و ناهید به خاطر محبت هایشان.
تمامی هم کلاسی های عزیزم به خاطر به یادماندن خاطرات زیبای دوران تحصیلم.
و از تمامی کارکنان دلسوز دانشکده اقتصاد و مدیریت.

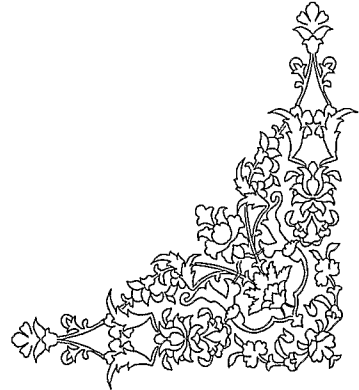
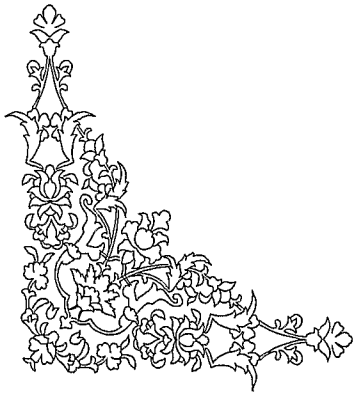
چکیده:

گردشگری به عنوان یک صنعت درآمدزا و رونق دهنده چرخ های اقتصادی کشور، نقش مهمی در ارتباط بین ملل و اقوام در جهان دارد. البته صنعت گردشگری برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی چون نرخ بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند از اهمیت ویژه ای برخوردار است. استفاده بهینه از منابع، یکی از اهداف مهم هر نظام اقتصادی می باشد. از آنجا که امکانات موجود در هر جامعه محدود است، همه دولت ها در تلاشند تا با تخصیص بهینه منابع به تولید بیشترین مقدار از کالاها و خدمات دست یابند. در چارچوب نظری علم اقتصاد، زمانی بحث تخصیص بهینه منابع مطرح می شود که جامعه دچار کمیابی و یا محدودیت منابع باشد. در این صورت توصیه می گردد تا در بخش های گوناگون، منابع به صورت کارآمدی مورد استفاده قرار گیرد. بدین ترتیب کارایی وسیله یا ابزاری است که تخصیص بهینه منابع را ممکن می سازد و ما این مفهوم را در مورد صنعت گردشگری بررسی می کنیم. در این پایان نامه با استفاده از روش تحلیل پوششی داده ها (DEA) میزان کارایی صنعت گردشگری ایران در مقایسه با کشورهای منتخب آسیا برای سال ۲۰۰۴ مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می دهد که در این میان کشورهای آذربایجان، کویت، ترکمنستان، ترکیه و سنگاپور در استفاده از منابع موجود (ورودی ها) در دستیابی به محصولات (خروجی ها) به طور بهینه عمل می کنند و کشور چین از کمترین کارایی برخوردار بوده است. هم چنین کارایی صنعت گردشگری در ایران ۷۴ درصد است که به میزان ۲۶ درصد زیر ظرفیت عمل می کند و به معنی هدر رفتن یک چهارم منابع است. یعنی در سال ۲۰۰۴ کشور ایران می توانسته است با استفاده از همان منابع موجود خروجی های خود را افزایش دهد. و به علاوه در این تحقیق با الگوبرداری از کشورهای کارا میزان ورودی ها و خروجی های بهینه برای کشورهایی که نتوانسته اند کارا عمل کنند تعیین شده است.

کلید واژه ها: تحلیل پوششی داده ها، صنعت گردشگری، ایران، کارایی فنی

فهرست مطالب

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول: کلیات تحقیق	
۳	۱-۱ مقدمه
۳	۲-۱ موضوع تحقیق
۳	۳-۱ بیان مساله و ضرورت انجام تحقیق
۶	۴-۱ اهداف تحقیق
۶	۵-۱ نتایج مورد استفاده پس از انجام تحقیق
۶	۶-۱ فرضیه‌های تحقیق
۷	۷-۱ روش تجزیه و تحلیل
۷	۱-۷-۱ جامعه آماری
۷	۲-۷-۱ ابزار تحقیق
۷	۸-۱ محدودیت‌های تحقیق
۸	۹-۱ تعریف واژه‌ها
فصل دوم: مبانی نظری و ادبیات تحقیق	
۱۰	۱-۲ معرفی صنعت گردشگری
۱۰	۱-۱-۲ مقدمه
۱۰	۲-۲-۲ زمینه تاریخی گردشگری
۱۱	۳-۱-۲ تعریف توریست
۱۲	۴-۱-۲ رابطه گردشگری با مسائل مختلف
۱۳	۵-۱-۲ گردشگری پایدار
۱۴	۶-۱-۲ وضعیت موجود گردشگری در ایران
۱۸	۷-۱-۲ وضعیت موجود گردشگری در مناطق مختلف جهان
۱۹	۸-۱-۲ چالش‌ها و تهدیدهای فراروی صنعت گردشگری
۲۲	۲-۲ تحلیل پوششی داده‌ها

۲۲	۱-۲-۲ مقدمه
۲۳	۲-۲-۲ تعاریف و مفاهیم کارایی
۲۳	۳-۲-۲ کارایی در مقایسه با بهره‌وری و اثربخشی و رابطه آن‌ها با یکدیگر
۲۷	۴-۲-۲ انواع کارایی فنی
۳۱	۵-۲-۲ مبانی اندازه‌گیری کارایی
۳۴	۶-۲-۲ روش‌های سنجش کارایی
۳۷	۷-۲-۲ روش‌های تحلیل پوششی داده‌ها
۴۰	۸-۲-۲ مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها
۴۲	۹-۲-۲ مدل CCR
۴۴	۱۰-۲-۲ مدل BCC
۴۶	۱۱-۲-۲ مدل جمعی (Slack-Based Model)
۴۷	۱۲-۲-۲ مزایا و معایب مدل‌های تحلیل پوششی داده‌ها
۴۹	۳-۲ سوابق تحقیق

فصل سوم: ارائه و اجرای مدل و تجزیه و تحلیل اطلاعات

۶۳	۱-۳ مقدمه
۶۳	۲-۳ چارچوب نظری
۶۶	۳-۳ روش تحقیق
۶۶	۴-۳ روش جمع‌آوری داده‌ها
۶۶	۵-۳ اجرای مدل CCR ورودی‌محور مضربی
۷۰	۶-۳ اجرای مدل CCR خروجی‌محور مضربی
۷۴	۷-۳ اجرای مدل BCC ورودی‌محور مضربی
۷۷	۸-۳ اجرای مدل BCC خروجی‌محور مضربی
۷۹	۹-۳ اجرای مدل جمعی (Slack-Based Model)
۸۱	۱۰-۳ نتایج حاصل از تحلیل حساسیت
۸۲	۱۱-۳ رتبه‌بندی کشورهای مورد ارزیابی
۸۲	۱-۱۱-۳ روش تعداد دفعات

فصل چهارم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۸۴	۱-۴ مقدمه
۸۴	۲-۴ نتیجه گیری کلی
۸۶	۳-۴ نتیجه گیری نهایی
۸۶	۴-۴ پیشنهادات سیاستی
۸۷	۵-۴ خطوط آینده تحقیق
۸۸	منابع
۹۳	ضمائم

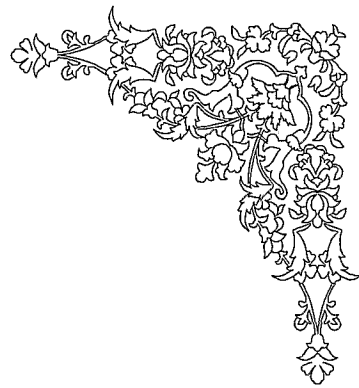
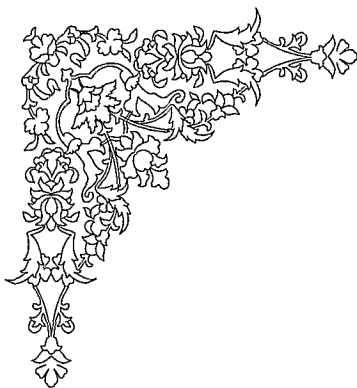
فهرست نگاره‌ها

- نگاره (۱-۲) آمار ورود توریست‌های خارجی به ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۸ ۱۵
- نگاره (۲-۲) روند ورود توریست‌های خارجی به ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۸ ۱۶
- نگاره (۳-۲) تخمین درآمد ارزی حاصل از ورود توریست‌های خارجی به ایران طی سال‌های ۸۵-۱۳۴۸ ۱۷
- نگاره (۴-۲) آمار ورود جهانگردان خارجی و درآمدهای حاصل از ورود جهانگردان در مناطق مختلف جهان (۲۰۰۴) ۱۸
- نگاره (۵-۲) تابع تولید مرزی و کارایی فنی ۲۵
- نگاره (۶-۲) بهره‌وری، کارایی فنی و مقیاس اقتصادی ۲۶
- نگاره (۷-۲) تغییرات فنی طی دو دوره زمانی ۲۶
- نگاره (۸-۲) نمایش تراکم عوامل تولید با استفاده از منحنی هم‌مقداری تولید ۲۸
- نگاره (۹-۲) منحنی‌های هم‌مقداری تولید یکدیگر را قطع نمی‌کنند ۲۹
- نگاره (۱۰-۲) توصیف انواع کارایی به روش فارل ۲۹
- نگاره (۱۱-۲) کارایی فنی و تخصیصی بر مبنای حداکثر سازی محصول ۳۲
- نگاره (۱۲-۲) مقایسه اندازه‌گیری بر مبنای حداقل سازی عامل و یا حداکثر سازی محصول ۳۴
- نگاره (۱۳-۲) منحنی تولید یکسان کارا ۳۷
- نگاره (۱۴-۲) مثال برای واحد مجازی ۳۹
- نگاره (۱۵-۲) سوابق تحقیق ۶۰
- نگاره (۱-۳) نتایج حاصل از اجرای مدل CCR ورودی محور ۶۷
- نگاره (۲-۳) نتایج حاصل از اجرای مدل CCR خروجی محور ۷۱
- نگاره (۳-۳) نتایج حاصل از اجرای مدل BCC ورودی محور ۷۵
- نگاره (۴-۳) نتایج حاصل از اجرای مدل BCC خروجی محور ۷۷
- نگاره (۵-۳) نتایج حاصل از مدل جمعی ۷۹
- نگاره (۶-۳) تحلیل حساسیت ۸۱
- نگاره (۷-۳) رتبه بندی کشورهای مورد بررسی ۸۲

پیشگفتار:

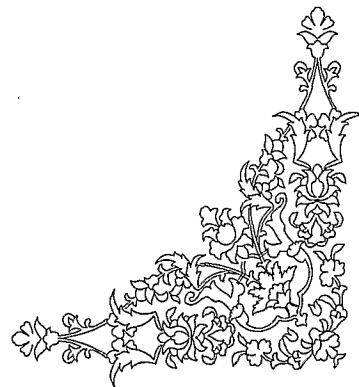
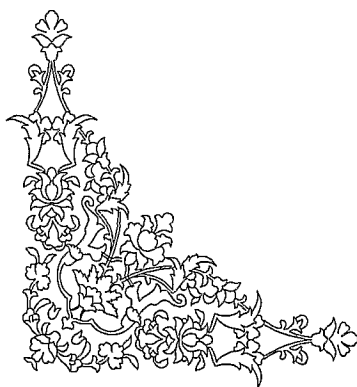
کشورها، جوامع و منطقه‌ها به صورت فزاینده‌ای به این حقیقت پی برده‌اند که برای حفظ وضع اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهند و در صدد یافتن راه‌های تازه‌ای برآیند. اگرچه در منطقه‌های مختلف شرایط متفاوت است ولی همواره صنعت گردشگری عاملی برای پیشرفت وضع اقتصادی بوده است. از آن‌جا که این صنعت به ارائه خدمت متکی است می‌تواند موجب افزایش اشتغال و درآمد شود و کشورهایی که شاهد رفت و آمد زیاد مسافر و جهانگرد هستند می‌تواند منافع غیرمستقیم و ناملموس این پدیده را حس کنند. گردشگری پدیده‌ای است که در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند منجر به افزایش تولید، عدالت اجتماعی، ارتقای سطح زندگی و رفاه عمومی بیشتر گردد. اما برخورداری از این پیامدهای ارزشمند تنها هنگامی امکان‌پذیر خواهد شد که بتوان به شناسایی امکانات موجود پرداخت و بعد از شناسایی امکانات موجود اهدافی عملی و منطقی در نظر گرفت و بین امکانات و اهداف ارتباطی سنجیده برقرار نمود که وجود چنین مکانیسمی در قالب برنامه‌ریزی مفهوم می‌یابد. در این خصوص سعی می‌شود در قالب برنامه‌های عمرانی و توسعه کشور به میزان این صنعت و ارزیابی عملکرد آن پرداخته شود.

پایان‌نامه حاضر در چهار فصل تنظیم شده است که به ترتیب در فصل اول: کلیات تحقیق، در فصل دوم: مبانی نظری و ادبیات تحقیق، در فصل سوم: اجرای مدل و تجزیه و تحلیل اطلاعات و در فصل چهارم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

بررسی و ارزیابی سازمان‌های اجرایی کشور، به منظور دستیابی به تصویری روشن از موفقیت‌ها، محدودیت‌ها، ناکامی‌ها و چالش‌های پیش‌رو، از مهم‌ترین وظایف سازمان‌ها است. بدون شک جهانگردی گسترده‌ترین صنعت خدماتی است و تردیدی نیست که همه کشورهای جهان در رقابتی تنگاتنگ در پی بهره‌گیری از مزایای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... به ویژه دریافت سهم بیشتری از درآمد و بالا بردن سطح اشتغال ناشی از بهینه‌سازی این صنعت در کشورهای خود هستند. بنابراین انتظار بر این است که در سیستم اقتصاد جهانی بر اهمیت این صنعت افزوده گردد و دست اندرکاران و مردم به طور فزاینده‌ای متوجه ارتباط مستقیم و موثر بین جهانگردی و آینده جوامع بشوند. بنابراین ارزیابی عملکرد صنعت جهانگردی برای دستیابی به اهداف گفته شده ضروری به نظر می‌رسد. لذا در این فصل کلیاتی پیرامون تحقیق انجام شده، شامل: موضوع تحقیق، بیان مساله و ضرورت انجام آن، اهداف تحقیق، نتایج مورد استفاده، فرضیه‌ها و روش انجام تحقیق، محدودیت‌های تحقیق و تعریف بعضی واژه‌ها و اصطلاحات مطرح شده، بیان می‌گردد.

۱-۱ موضوع تحقیق

در این تحقیق با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها (DEA)^۱، اقدام به اندازه‌گیری کارایی نسبی صنعت گردشگری در میان کشورهای آذربایجان، ارمنستان، ایران، تایلند، ترکمنستان، ترکیه، چین، سنگاپور، سوریه، عمان، کویت، مالزی و هندوستان شده است. به این ترتیب که از میان کشورهای فوق آن‌هایی که بهترین عملکرد را داشته‌اند به عنوان الگو در نظر گرفته و سایر کشورها نسبت به آن‌ها سنجیده می‌شوند.

۲-۱ بیان مساله و ضرورت انجام تحقیق

گردشگری یکی از بخش‌های مهم اقتصادی است که توانسته است به عنوان یک صنعت پاک مطرح شود و ضمن افزایش درآمدهای ارزی برای اقتصاد ملی، کمک شایسته‌ای به رونق اشتغال و ایجاد درآمد نماید. این صنعت به عنوان یک صنعت جلو برنده در توسعه صنایع دیگر به ویژه هتل‌داری، رستوران‌داری، حمل‌ونقل داخلی و بین‌المللی و صنایع دستی نقش مهمی داشته است و از این جهت برای اکثر کشورهای جهان که با معضل بیکاری مواجه هستند، حایز اهمیت است. امروزه این صنعت نقش بسیار مهمی در اقتصاد جهانی ایفا می‌کند و اکثریت کشورهای دنیا برای بالا بردن سهم خویش از بازار جهانگردی جهان علاوه بر منطبق کردن خویش با تسهیلات و امکانات موجود بیش از هر چیز سعی می‌کنند به یک برنامه ریزی اصولی و مستمر در رابطه با بخش جهانگردی برسند (سرلک، ۱۳۸۰). در گزارش سازمان جهانی گردشگری (WTO)^۲ آمده است که کل تعداد گردشگران خارجی که در سال ۲۰۰۴ از کشورهای خاورمیانه دیدن کرده‌اند به ۷۶۰ میلیون نفر رسیده است. بر اساس این گزارش گردشگری خارجی در اروپا چهار درصد، در آفریقا هفت درصد، در آمریکا ده درصد و در

^۱ Data Envelopment Analysis

^۲ World Tourism Organization

کشورهای آسیایی بیست و نه درصد افزایش داشته است. بر اساس آمارهای سازمان گردشگری در جهان در حالی که در سال ۲۰۰۳ میلادی حدود ۷۲۵ میلیون گردشگر در دنیا به کشورهای مختلف سفر کرده و حدود ۴۴۵ میلیارد دلار خرج کرده‌اند، تا سال ۲۰۲۰ شمار گردشگران در جهان به ۱/۵ میلیارد نفر خواهد رسید و حدود دو تریلیون دلار نیز خرج خواهند کرد. تاکنون در جهان بیش از ۲۰۰ میلیون شغل از طریق گسترش صنعت گردشگری ایجاد شده و کشورهای موفق در این زمینه سالانه تا ۷۰ میلیارد دلار درآمد ارزی از آن کسب می‌کنند. اما آمار و ارقام نشان می‌دهد علی‌رغم وجود جاذبه‌های مختلف و متنوع در ایران، سهم کشور ما از درآمدهای جهانی صنعت گردشگری بسیار ناچیز بوده و به کمتر از ۰/۶ درصد رسیده است. ایران به عنوان یک کشور بسیار مستعد در زمینه گردشگری در دنیای کنونی مطرح می‌باشد و یکی از ۱۰ کشور عمده از نظر جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی برای جهانگردان است. بی‌توجهی به مقوله گردشگری، خود به از دست دادن فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری در حال و آینده منجر خواهد شد و زیان‌های اقتصادی ناشی از این امر کم از زیان‌های ناشی از بی‌توجهی به دیگر منابع توسعه اقتصادی نیست. بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که ایران با داشتن جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی، توانایی‌های بالقوه بسیاری در توسعه صنعت گردشگری، جذب جهانگردان ایرانی و خارجی و کسب درآمدهای ارزی و ریالی دارد. تبدیل این توانمندی‌های بالقوه به بالفعل، نیازمند طراحی برنامه دراز مدت توسعه صنعت گردشگری، ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌های ذی‌ربط و حمایت قوی دولت است. البته صنعت گردشگری برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی چون نرخ بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک محصولی مواجه هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، که کشور ما نیز با توجه به اتکاء فراوان به درآمدهای نفتی و نرخ بالای بیکاری به شدت نیازمند فرصت‌های جدید شغلی برای جوانان است. پس حداقل به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی، توسعه صنعت گردشگری از اهمیت فراوانی برای کشورمان برخوردار است. (امیریان، ۱۳۷۹)

از سوی دیگر تلاش برای دستیابی به بیشترین ستاده از کمترین نهاد یکی از اهداف موسسات اقتصادی در هر جامعه می‌باشد. کارایی در اقتصاد به مفهوم تخصیص بهینه منابع می‌باشد. در مجموعه‌ای از فعالیت‌ها هنگامی یک فعالیت کاراست که مقدار تولید آن قابل افزایش نباشد، مگر آن‌که تولید سایر فعالیت‌ها کاهش یابد. کارایی را می‌توان به سه دسته کارایی فنی، کارایی تخصیصی و کارایی اقتصادی تقسیم کرد. به منظور ارزیابی کارایی، روش‌های متفاوتی از سوی پژوهشگران مختلف ارائه شده است که اغلب، آن‌ها را به دو دسته پارامتری و ناپارامتری تقسیم بندی نموده‌اند. روش پارامتری بر روش‌های آماری و اقتصاد سنجی مبتنی است در صورتی که روش ناپارامتری با استفاده از تکنیک‌های برنامه‌ریزی ریاضی به ارزیابی کارایی بنگاه‌ها می‌پردازد (مهرگان، ۱۳۸۰). روش (DEA) اولین بار توسط چارنز، کوپر و رودز^۱ در سال ۱۹۷۸ برای اندازه‌گیری عملی کارایی در سازمان‌های غیرانتفاعی معرفی شد. این روش مبتنی بر مجموعه‌ای از بهینه‌سازی با استفاده از برنامه‌ریزی خطی می‌باشد. در این روش، منحنی مرزی کارا از یک سری نقاط که به وسیله برنامه‌ریزی خطی

¹ Charnes, Cooper and Rhodes

تعیین می‌شود، ایجاد می‌شوند. برای تعیین نقاط می‌توان از دو فرض بازدهی ثابت و متغیر نسبت به مقیاس استفاده کرد. روش برنامه ریزی خطی، بعد از بهینه‌سازی مشخص می‌کند که آیا واحد تصمیم‌گیر موردنظر (DMU)¹ روی خط کارایی قرار گرفته یا خارج از آن قرار دارد؟ بدین وسیله واحدهای کارا و ناکارا از یکدیگر تفکیک می‌شوند. گفتنی است در این روش می‌توان تابع هدف (ستانده) را با توجه به نهاده‌های مشخصی حداکثر کرد، یا این که با توجه به ستانده معین، نهاده را حداقل کرد. تکنیک DEA تمام داده‌ها (آمار و اطلاعات) را تحت پوشش قرار داده و به همین دلیل تحلیل پوششی (فراگیر) داده‌ها، نامیده شده است (امامی میدی، ۱۳۷۹).

بحث اصلی در این تحقیق بررسی میزان کارایی صنعت گردشگری در ایران در مقایسه با سایر کشورهای منتخب در این زمینه است که در ادامه این طرح تحقیق به آن‌ها اشاره می‌گردد.

از طرفی گردشگری به عنوان یک صنعت درآمدزا و رونق‌دهنده چرخ‌های اقتصادی کشور، نقش مهمی در ارتباط بین ملل و اقوام در جهان دارد و از طرفی تنگناها و محدودیت‌های رشد سریع بخش کشاورزی و نیاز روز افزون جمعیت فزاینده داخل کشور به این تولیدات، مانع از افزایش صدور محصولات این بخش خواهد بود، لذا در این راستا صنعت گردشگری با شتابی کم‌نظیر در مسیری گام می‌نهد که به زودی به‌عنوان پول‌سازترین منبع درآمد برای کشورها در رده‌بندی صنایع صادراتی، می‌تواند جانشین صنایعی همچون نفت شود. آشکار است که منابع نفتی ایران به عنوان یکی از عناصر تامین مالی برای کشور ما که صاحب این ثروت خدادادی است، رو به پایان است و چندی دیگر برنامه‌سازان اقتصاد کشورهای صادرکننده نفت که مبنای بودجه خود را بر درآمد حاصل از صادرات نفت قرار داده‌اند، نمی‌توانند به روند فعلی ادامه دهند و اقتصاد منهای نفت را به صورت تحمیلی خواهند پذیرفت و کشور ما ایران نیز از این قائده مستثنی نخواهد بود. بنابراین باید به دنبال منابع مالی دیگر برای رسیدن به توسعه اقتصادی کشور باشیم. همچنین صنعت و کشاورزی به عنوان دو عامل تامین‌کننده اقتصاد کشورها همیشه مورد مطالعه و استفاده قرار گرفته‌اند و کشورهای صنعتی همواره از این دو بازوی اقتصادی بهره‌های فراوان برده‌اند. اما هرکدام از این صنایع محاسن و معایبی به دنبال دارند و شاید در دنیای رقابتی آینده، کشوری موفق باشد که بتواند از صنعتی با کمترین درجه معایب و بالاترین درجه محاسن برای رشد همه جانبه کشور خود استفاده کند. امروزه آلودگی به عنوان بزرگترین معضل کشورهای صنعتی مطرح است و کمتر کشوری را می‌توان یافت که از این معضل در امان باشد، ولی جهانگردی به عنوان صنعتی بدون آلودگی اخیراً مورد توجه برنامه‌سازان اقتصادی قرار گرفته است. همچنین توجه به این مطلب ضروری است که کاستن بار مالی از دوش دولت و ایجاد درآمد برای مردم منطقه و توسعه منطقه‌ای و نیز رونق فعالیت واحدهای خدماتی مانند: هتل‌داری، مراکز اقامتی، رستوران‌ها، مراکز تفریحی و در نتیجه دریافت عوارض و یا مالیات‌ها و عواید مراکزی مانند: موزه‌ها، تفرجگاه‌ها و سایر محل‌هایی که منجر به افزایش درآمد عمومی دولت می‌شود در نهایت باعث بالا رفتن سطح اشتغال در کشور می‌گردد، سازمان جهانی کار نیز اشتغال زایی در صنعت جهانگردی را تایید کرده است. بنابراین بررسی میزان کارایی صنعت گردشگری ایران در مقایسه با سایر کشورهای می‌تواند چشم‌انداز مناسبی از وضعیت نسبی صنعت گردشگری ایران ارائه نماید که برای آگاهی تصمیم‌گیران و

¹ Decision Making Unite

سیاستگذاران از ضرورت بالایی برخوردار می‌باشد. لذا به طور مشخص سوال این تحقیق عبارت است از این که آیا صنعت گردشگری ایران در مقایسه با کشورهای منتخب از منابع و امکانات موجود به طور کارا استفاده می‌کند؟

۳-۱ اهداف تحقیق

اهداف تحقیق حاضر را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

- سنجش میزان کارایی نسبی صنعت گردشگری.
- تعیین رتبه ایران در میان کشورهای منتخب از لحاظ کارایی در صنعت گردشگری.

۴-۱ نتایج مورد استفاده پس از انجام تحقیق

به هر حال امروزه تمام کشورها اعم از توسعه یافته و در حال توسعه و حتی کشورهای عقب مانده نیز پذیرفته‌اند که هر توسعه‌ای تنها با برنامه‌ریزی امکان‌پذیر است. توسعه گردشگری به دلیل اهمیت آن و اثرات بالقوه مثبت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست‌محیطی که می‌تواند داشته باشد، بدون برنامه‌ریزی امکان‌پذیر و دست‌یافتنی نخواهد بود. نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند برای برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران اقتصادی مفید باشد. به این ترتیب که اگر با بررسی‌های انجام شده در این تحقیق مشخص شود که صنعت گردشگری در ایران در مقایسه با کشورهای منتخب در جایگاه نامطلوبی قرار دارد، لذا بیش از پیش می‌طلبد که استفاده از این بخش و توان‌های موجود در آن با استفاده از برنامه‌های مشخص و جامع مورد توجه قرار گیرد و به متولیان این بخش در کشور کمک خواهد کرد تا بر اساس سیاست‌ها و راه‌کارهای مشخص، طرح‌های توسعه‌ای را که برای بخش گردشگری در نظر می‌گیرند، را بهتر و واقع‌بینانه‌تر تنظیم نمایند. همچنین از نتایج حاصل، نهادها و موسساتی مانند ۱- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۲- سازمان ایرانگردی و جهانگردی ۳- سازمان میراث فرهنگی ۴- مجلس شورای اسلامی ۵- آژانس‌های گردشگری و NGO^۱ها می‌توانند بهره‌مند شوند.

۵-۱ فرضیه‌های تحقیق

- صنعت گردشگری در ایران تحت سناریوی بازدهی ثابت نسبت به مقیاس در میان کشورهای منتخب آسیا به صورت نسبی کارا عمل می‌کند.
- صنعت گردشگری در ایران تحت سناریوی بازدهی متغیر نسبت به مقیاس در میان کشورهای منتخب آسیا به صورت نسبی کارا عمل می‌کند.
- ایران در بین کشورهای منتخب از نظر کارایی با توجه به متغیرهای در نظر گرفته شده، در رتبه مناسبی قرار دارد.

^۱ Non Government Organization

۱-۶ روش تجزیه و تحلیل

در این تحقیق که یک تحقیق کاربردی است، با استفاده از مدل‌های CCR و BCC ورودی محور و خروجی محور که در روش تحلیل پوششی داده‌ها (DEA) از روش‌های پایه‌ای و اصلی برای تجزیه و تحلیل داده‌هاست، استفاده شده است. همچنین مدل جمعی که هم زمان کاهش ورودی‌ها و افزایش خروجی‌ها را در نظر می‌گیرد و در واقع به نوعی ترکیبی از دو مدل ورودی محور و خروجی محور است، نیز به کار گرفته شده است. ورودی‌های این مدل مانند تحقیق (پور کاظمی، ۱۳۸۵) عبارتند از:

۱. نیروی انسانی شاغل در بخش گردشگری (که از نیروی انسانی شاغل در بخش خدمات به عنوان جایگزین استفاده شده است).

۲. سرمایه‌گذاری صورت گرفته در بخش گردشگری

خروجی‌های این مدل نیز عبارتند از:

۱. تعداد گردشگران خارجی

۲. میزان درآمد حاصل از گردشگری

داده‌های این تحقیق به صورت مقطعی و مربوط به سال ۲۰۰۴ می‌باشد، که از آمارهای (WDI¹) و (WTO) به عنوان منبع آماری استفاده شده است که در ضمیمه این پایان‌نامه آورده شده است.

۱-۷-۱ جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق کشورهای آذربایجان، ارمنستان، ایران، تایلند، ترکمنستان، ترکیه، چین، سنگاپور، سوریه، عمان، کویت، مالزی و هندوستان می‌باشند که برای سال ۲۰۰۴ مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱-۷-۲ ابزار تحقیق

برای انجام محاسبات از نرم افزارهای Win4DEAP و Lindo که از نرم افزارهای مورد استفاده در علوم ریاضی شاخه تحقیق در عملیات می‌باشد، استفاده می‌شود.

۱-۷ محدودیت های تحقیق

موجود نبودن برخی آمار و اطلاعات مربوط به کشورهای خاص و عدم دسترسی مناسب به اطلاعات و داده‌های بین‌المللی از جمله محدودیت‌های این تحقیق می‌باشد. از سوی آمارهای منتشر شده سازمان ملل متحد که در "شاخص توسعه جهانی (WDI)" گزارش می‌گردد از منابع اصلی مورد استفاده در این تحقیق است، که در آن آمار مربوط به اشتغال برای بخش‌های اصلی اقتصادی ارائه می‌شود و فاقد آمارهای مربوط به زیربخش‌های

¹ World Development Indicator

اقتصادی از جمله گردشگری است. لذا برای دستیابی به چنین اطلاعاتی با توجه به آمارهای موجود و در دسترس باید این آمار تعدیل می‌گردید.

۹-۱ تعریف واژه‌ها

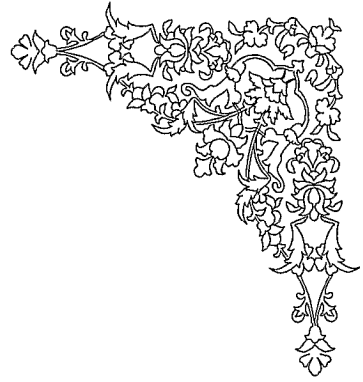
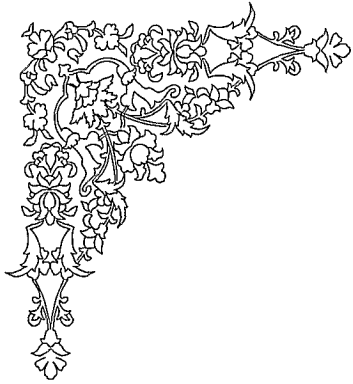
روش تحلیل پوششی داده‌ها (DEA): یک روش برنامه ریزی خطی است که به بررسی و اندازه‌گیری کارایی در واحدهای سازمانی (DMU) مشابه می‌پردازد. منابع مورد استفاده واحدهای سازمانی باید از یک نوع بوده و محصولات تولید شده نیز باید همگن باشند.

مدل خروجی محور^۱: این مدل یکی از مدل‌های مورد استفاده در تحلیل پوششی داده‌هاست که با ثابت نگه داشتن ورودی‌ها سعی در افزایش میزان خروجی‌ها دارد.

مدل ورودی محور^۲: این مدل یکی از مدل‌های مورد استفاده در تحلیل پوششی داده‌هاست که با ثابت نگه داشتن خروجی‌ها سعی در کاهش میزان ورودی‌ها دارد.

^۱ - Output-Oriented

^۲ - Input-Oriented

فصل دوم

مبانی نظری و سوابق تحقیق

